

Autisme spectrum stoornissen en angst

Peter Emmerly
13 Januari 2011

Inhoud

- Intro
- Prevalentie (hoe vaak komt het voor)
- Korte herhaling autisme
- En hoe zit dat nu met angst bij ASS?
- Te behandelen?
- Besluit, vragen en discussie (ook tijdens ...)

2

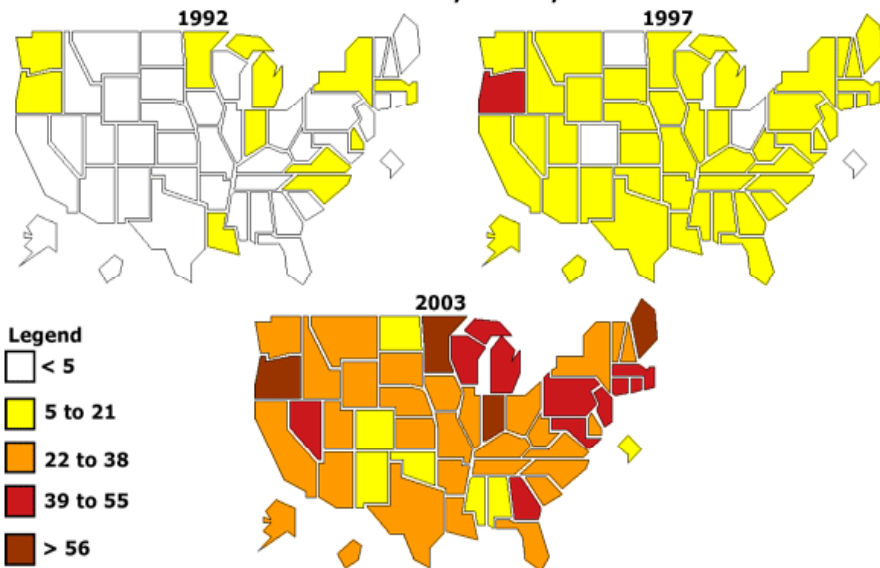
Introductie

- 4 oktober 1957
- Head start programs, L. B. Johnson
- 8 november 1969

4

**Autism's Trend Among U.S. Youth
I.D.E.A. 1992, 1997, 2003**

Signalen

■ Zorgen van ouders:

50% van de ouders vermoeden een probleem voor de leeftijd van 1 jaar; de meeste ouders melden hun zorgen aan de (kinder)arts rond de leeftijd van 18 maanden.

■ Gebrek aan herkenning op jonge leeftijd

- "Groeit eruit"
- "Wait and see"

■ Gemiddelde diagnoseleeftijd: 6 j 11 mnd

■ Zelden diagnose voor de leeftijd van 3-4 j

■ Diagnose mogelijk op / vanaf 2 jaar

Hersendysfuncties

Primaire neuropsychologische deficits

Geassocieerde symptomen

- mentale retardatie
- motorische stoornissen
- ADHD-achtige klachten
- ...

Triade van autisme-symptomen

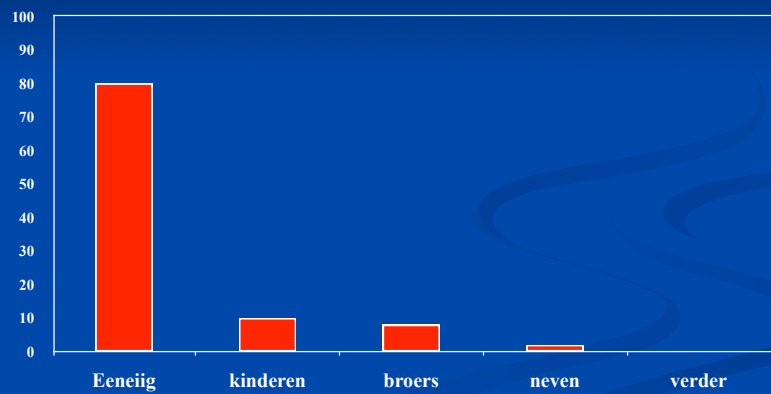
Sociale interactie-vaardigheden Communicatie Voorstellingsvermogen, stereotypieën...

Secundaire symptomen:
Slaap- & voedingstoornissen, angsten, dwang, depressie,

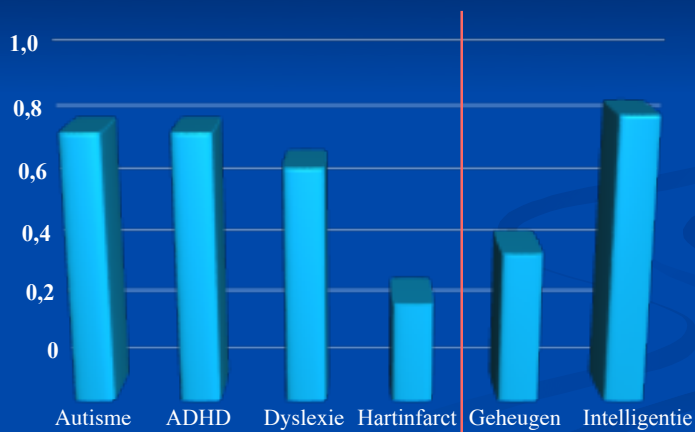
Evolutie tegen mei 2013?

- “Autisme spectrum stoornissen”
- Zonder kleinere categorieën
- Twee domeinen van deficits
 - Sociale communicatie en interacties
 - Beperkte, repititieve patronen in gedrag, interesses en activiteiten
- Lijkt een rationelere keuze (vs. wildgroei aan subtypes zoals in Nederland)

Herhalingsrisico:

Mate van erfelijkheid

13

Klinisch beeld

- Deficits in 3 domeinen:
 - de sociale interactievaardigheden
 - Kwantitatief, kwalitatief
 - de communicatievaardigheden
 - Verbaal
 - Non-verbaal
 - de verbeelding / variatie in het gedrag
 - Stereotypieën, routines, eenzijdige interesses, beperkt probleemoplossend vermogen

14

Stoornissen in sociale interactievaardigheden

- « aangeboren » vaardigheden
- oogcontact
- protodeclaratieve acties
- Shared attention
- beurtrol, wederkerigheid, afstemming
- interpersoonlijke afstand
- ...
- Invoelings- /inlevingsvermogen

15

Stoornissen in de communicatievaardigheden

- Verbaal:
 - structurele taalaspecten
 - taalpragmatiek
 - Prosodie
- non-verbaal
 - Emotieherkenning
 - lichaamstaal

16

Stoornissen in het voorstellingsvermogen / eenzijdige activiteiten en interesses

- spel & fantasieontwikkeling (cave: rol imitatie)
 - langer sensopathisch spel
 - concreet spel
- voorstelling
- probleemoplossend vermogen
- keuzes maken

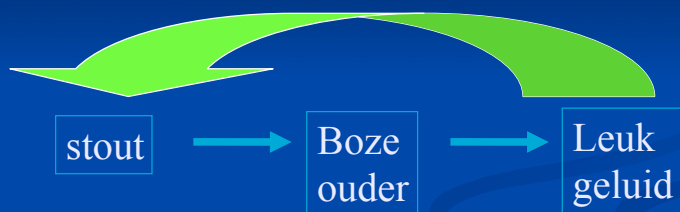
17

Stoornissen in het voorstellingsvermogen / eenzijdige activiteiten en interesses

- Ontwikkeling van spel en fantasie gestoord
- Probleemoplossend vermogen, keuzes maken
- Mentale soepelheid
- Stereotypieën
 - motorisch
 - sensorisch
- eenzijdige interesses (en eenzijdig gebruik van informatie)
- ...

18

Bij een deficit in communicatie en betekenisgeving:

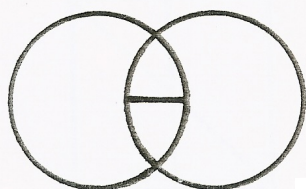
19

Neuropsychologisch

■ Cognitieve problemen: deficits in:

- Theory of mind
- Executieve functies
- Centrale coherentie

20

Angst bij autisme

- Review 2009
 - Alle studies 1990 - 2008 over angst
 - Leeftijd 6 - 18 jaar en ASS
 - Weinig onderzoek!
- Kanner meldde angst al in 1943
- Toch is angst geen symptoom van autisme!
- Het gaat er mee samen (comorbide) of is er een gevolg van (secundair probleem)
- Prevalentie van andere problemen is hoog bij autisme (tot ruim 80%)

22

Waarom angst bij ASS?

- Geen éénduidige verklaring
- Wel hypothesen bij verschillende situaties
- Onder meer:
 - Aanvoelen van sociale deficits bij hogere IQ
 - Sensorische (over)gevoeligheid, zwakke zelfregulatie
 - Globaal gebrek aan begrip in aantal situaties
 - Doelwit van pesten (kwetsbaarheid)
 - Hang naar vaste patronen - gewoonten
 - Meer “in een spoor blijven hangen”, rumineren (oa. automatisch negatief denken)
 - Zelf-focus en verkeerde interpretatie
 - Contextafhankelijkheid

23

Angst bij ASS

- Is het een deel van ASS of een apart gegeven?
- Daardoor moeilijk te zeggen hoe vaak
- (denk aan ADHD bij ASS)
- Waarschijnlijk zeer frequent (11-84%)
- Meest betrouwbare cijfers: 40 - 50 %
- Welke angststoornissen?
 - Enkelvoudige fobie, generaliseerde angststoornis, separatie angststoornis, obsessief-compulsieve stoornis, sociale fobie
- Maw alle angststoornissen ...

24

Angst bij ASS

- Komt voor bij alle IQ
- Angst is wel gerelateerd met
 - leeftijd
 - IQ
 - aard van problemen ASS (vb overprikkelbaar)
 - mate van sociale dysfunctie
- Gelijkenissen met angst bij gewone jongeren
- Maar ook verschillen, vb
 - link met sensorische (over)gevoeligheid
 - link met gebrek aan emotioneel inzicht

25

Vaak moeilijk herkenbaar

- Angst presenteert zich vaak niet als angst
- Wordt geregeld gemist
- Angst →
 - Gedragsproblemen (soms ook verschillend vb thuis en op school)
 - meer repetitief gedrag
 - beperktere interesses
- Kind zelf rapporteer vaak andere klachten dan angst, meldt het helemaal niet of ontkent zelfs
- Soms wel goed beschrijven van symptomen, maar een gebrek aan inzicht

27

Zonder behandeling ...

- Risico op versterking (“bidirectioneel effect”)
- Angst ↔ Sociaal functioneren
- Angst ↔ Fysiologische hyperarousal
- Bijkomende risicofactor is zeker excessieve zelf-focus
- Risico op verdere comorbiditeit (oa. depressie)

28

Detecteren angst?

- Gedrag ↔ betekenis!
- Bevragen ouders
- Bevragen school!
- Bevragen jongere zelf!!
 - meer betrouwbaar naarmate ouder en hoger IQ
- Specifieke vragenlijsten voor ouders / jongere

29

Beschermend?

- Vaardigheden van ouders
- Vaardigheden van leerkrachten
- Vroege detectie van ASS
- Afstemmen van omgeving
- Psycho-educatie jongere
- Goede samenwerking omgeving (ouders - school - hulpverlening - ...)
- ...

30

Behandeling

- Er is geen genezing van ASS
- Richten op zo goed mogelijke afstemming tussen kind en omgeving
- communicatie verbeteren
- voorstellingsvermogen verbeteren
- **secundaire problemen vermijden!**
- Algemeen kader is steeds individueel aan te passen (“maatwerk”)
- Gevaar om behandeling te verminderen of stoppen bij verbetering (cfr. GON)

31

Angst behandelen

- Nog relatief weinig onderzoek bij ASS
- DE behandeling bestaat niet
- Ook hier (nog meer) maatwerk
- 3 sporen
 - Gericht op het kind
 - Gericht op de omgeving indien nodig (bij familiale belasting angst)
 - Medicatie

32

Best bewezen: CBT

- Cognitieve gedragstherapie
- Is vaak eerste keuze bij angststoornissen
- Behandeling moet aangepast worden aan:
 - IQ
 - Ontwikkelingsleeftijd
 - sterktes en zwaktes
 - Stijl van leren
- Afstemming met belangrijkste omgevingen is aangewezen (school - thuis - ...)

33

CBT

- Wat te doen? Voorbeeld
- Multi-Component Integrated Treatment (MCIT)
- Sociale vaardigheden bevorderende technieken in combinatie met aanpak angst bij HFA
- Drie modules
 - Individuele behandeling
 - Educatie van ouders
 - Groepsbehandeling (oefenen vaardigheden)
- Aspecten uit exposure, relaxatie, SVT, psycho-educatie, vaardigheden en sterktes uitbouwen

34

Medicatie

- Belang om zeer goede assessment te doen voor start
- Voldoende stilstaan bij voor- en nadelen
- Benoemen en bespreken van vooroordelen
- Vaak enkel negatieve verhalen bekend
- Negatieve beeldvorming wordt actief in de hand gewerkt
- Zeer goed doelen bespreken, proefbehandeling, evaluatie inbouwen, nadenken over stoppen

35

Medicatie

- Keuze waar mogelijk in functie van onderliggende factoren
- Methylfenidaat
 - Gericht op “ADHD-kenmerken”
- Neuroleptica (vb. risperidone indicatie in VS)
 - Gericht op gedragsregulatie in het algemeen, trachten meer flexibiliteit te bekomen, minder impulsdoorbraak
- SSRI's (oa. Sertraline)
 - Ondervangen van dwanggedachten en handelingen, ondervangen van angsten

Alternatieve behandeling?

- Veel werkt bewezen niet
- Maar er is altijd het placebo-effect ...
- ... en de onbekende factor
- Informeer steeds goed
- Let op voor misbruik van gevoel van ouders met aanbod van dure nutteloze behandelingen

37

Besluit

- Angst is een frequent maar weinig bestudeerd probleem bij ASS
- Kennis en behandeling is aanwezig, maar kan verder uitgebouwd worden
- Pleidooi voor vroege detectie en preventie!
- Een competente omgeving die zich goed informeert verdient een compliment!

38

Interessante info

- Boeken Peter Vermeulen
- Greenspan: Als uw kind speciale aandacht nodig heeft
- Boeken “brussen”
 - Stijn is anders (jongere kinderen)
 - Mijn broer is een orkaan
- Thuisbegeleidingsdiensten
- Internet
 - www.autismevlaanderen.be
 - www.autismelimborg.be
 - www.dsm5.org

39

- Een aantal slides is ontleend aan eerdere presentaties van Prof. J. Steyaert, kinder- en jeugdpsychiater op de raadpleging ontwikkelingsstoornissen in het UZ Gasthuisberg te Leuven
- Twee publicaties werden uitgebreid geciteerd:
 - Clin Psychol Rev. 2009 April; 29(3): 216-229. Anxiety in Children and Adolescents with Autism Spectrum Disorders
 - J Autism Dev Disord. 2009 June 30 (Epub). Preliminary Efficacy of a Cognitive-Behavioral Treatment Program for Anxious Youth with Autisme Spectrum Disorders

40

- Bedankt voor uw aandacht
- Vragen en eventuele discussie

41